

Akademisyenlerin Proje Destekleri Konusunda Farkındalığının Artırılması

Prof. Dr. Bensu KARAHALİL

Gazi Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi

Giderek üniversitelerin bütçesinden bilimsel araştırmaların yapılabilirliği azalmaktadır. Hükümetin üniversitelere bilimsel araştırmalar için sağladığı desteğin azalmasıyla son derece sınırlı olmasına bilim insanlarını araştırma yapmak için üniversite dışında başka finansal kaynaklara yönlendirmekte bulmaya yönlendirerek teşvik etmektedir.

Üniversitelerin Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) dışında öğretim üyeleri tarafından Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım (IPA; Instrument for Pre-accession Assistance; http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/ipa/index_en.cfm), Ulusal Ajans, Çerçeve Programı 7 (FP7), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Sanayi Tezleri Programı (SAN-TEZ), Kalkınma Ajansları gibi bilimsel araştırma yapma imkanı, ulusal ve uluslararası işbirliklerini arttırmayı sağlayan destek projeleri bulunmaktadır. Bu projelerin yapılması milli ekonomik kalkınma, üniversite ve sivil toplum kuruluşları dayanışması, üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanması ve/veya artırılması, hem üniversitede yapılacak bilimsel çalışmalara fon sağlanması hem de yeni fikirleri somut bir şekilde ekonomiye kazandırması açısından son derece önem arz etmektedir.

Öğretim üyeleri maaşlarındaki düşüklük nedeniyle, üniversite dışında bilimsel kaynak sağlayan bu destek programları, bilimsel araştırma yapma desteği yanında proje yürütücüsü ve yardımcı araştırmacılara Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ) vererek desteklemesi bakımından

önemlidir. TÜBİTAK'ın Ulusal Destek Programları, Uluslararası Ortaklı Destek Programları, Sanayi Teşvikleri gibi çok geniş yelpazede sunulan farklı şartlara uygun programları hem bilimsel araştırma yapmayı hem de uluslararası programları sayesinde bilim insanlarına uluslararası bir ağ oluşturma imkanı sağlamaktadır.

Üniversiteler dışında öğretim görevlilerinin en fazla başvurdukları bilimsel kuruluş TÜBİTAK'dır. Ancak, TÜBİTAK'ın araştırma destek programları içinde en fazla 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı (<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari/icerik-1001-bilimsel-ve-teknolojik-arastirma-projelerini-destekleme-pr>) ve 1002 - Hızlı Destek Programı (<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari/icerik-1002-hizli-destek-programi>) bilinmektedir. 1001-programının bütçesi en fazla 360 000 TL ve proje süresi 36 aydır. Projenize yardımcı personel olarak bursiyer alabilirsiniz ancak bursiyer bütçeye dahildir. Bütçe dışında PTİ, kurum hissesi ve yurtdışı araştırmacı giderlerini sağlamaktadır. 1002- programı ise en fazla 12 ay olup, bütçesi 30 000 TL ile sınırlandırılmıştır. Bu program dahilinde de bursiyer alma şansı vardır, ancak bursiyer için ayrılan bütçe 30 000 TL proje bütçesinin içindedir (ayrı bir bütçesi yoktur) ve yürütücü ile araştırmacılara PTİ ödemesi yapılmamaktadır. Bilimsel bir kuruluştan destek alabilmek için öncelikler, o programın amaçlarına uygun olarak düşünülmelidir. Yeni bilginin olması ya da Türkiye için yeni bilgi olma özelliğinde

olmalı, bilimsel yorumların yapılması ve yorumlara katkı sağlayacak yeni bilimsel girişimlere yol açan, teknolojik problemlerin çözülmesine olanak verecek bilimsel esaslara dayanması gerekmektedir.

Akademik, Sanayi, kamu, girişimcilik, bilimsel etkinlik ve bilim ve toplum programları ile 1001 ve 1002 programları dışında ulusal ve uluslararası nitelikli ve diğer kuruluşlarla işbirliğine olanak sağlayan araştırma programları mevcuttur. TÜBİTAK'ın 1505-Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı üniversite ya da kamuya ait araştırma kurumlarındaki bilgi birikimi, teknoloji ve alt-yapının kullanılarak, pratikte uygulanabilir ve kullanılabilir olacak ve çeşitli kuruluşların ihtiyaçlarına cevap verecek ürün ya da süreçlerin gerçekleştirilmesine öncü olan bir programdır. Tüm bu bilgi ve uygulanabilirliğin sanayiye aktarılmasıyla proje çıktısı ticarileştirilecek ve ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır. Üniversitenin de araştırmalarını genişletmesine ve somut olarak katkısını ortaya koymasına olanak sağlayacaktır. Yürütücü kuruluş olan üniversite ve ilgili kuruluş ile işbirliği sözleşmesi imzalanmaktadır. Söz konusu proje kapsamında yeni ürün üretilmesi yada geliştirilmesi, standardın yükseltilmesi ve maliyeti düşürücü teknolojilerin oluşturulması gibi gerekli her basamakta finansman TÜBİTAK ve işbirliğinde bulunan kuruluş tarafından yapılacaktır. Programa ait internet sayfasında (<https://teydebtubitak.gov.tr/teydebanasayfa.htm>) ilgili formlar doldurularak başvuru yapılabilir. Bir milyon TL'ye kadar olan yüksek bir bütçeye sahiptir. 1001 programına ancak yılda 2 defa ve 1002 programına ise her ay başvuruda bulunabilirken, 1505 programına başvuru sürekli açık olduğu için yıl boyu yapılabilir.

1003-Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, programın isminde de vurgulandığı gibi özellikle ülkemiz için öncelikli alanlarda yer alan, örneğin, nanoteknoloji gibi konularla başvuru söz konusu olmaktadır. Sonuç odaklı, proje başvurusunda sıralanan hedef/hedeflerin izlenebilir olduğu ve yurt içinde yapılan Ar-Ge projeleri ile eşgüdüm sağlamaya olanak veren bir programdır. Program, proje süresini küçük (24 ay) ve orta-büyük ölçekli (36 ay) diye 2 alt gruba ayırmıştır. Bütçe miktarı her alt grup için her yıl belirlenmektedir. Bu programda da bursiyer alınabilir ve bursiyer bütçesi program bütçesinin içinde yer almaktadır. Ancak, PTİ, kurum hissesi ve yurtdışı araştırmacı giderleri hariçtir.

1007-Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini destek programı (<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari/icerik-1007-kamu-kurumlari-arastirma-ve-gelistirme-projelerini-dp>) kamu kurumlarının Ar-Ge ile giderilebilecek ihtiyaçlarının karşılanmasına da sorunlarının çözülmesi amacıyla

yönelik oluşturulmuş çağrı sistemine dayalı bir destek programıdır. Kamu Araştırmaları Destek Grubu (KAMAG) ve Savunma ve Güvenlik Teknolojileri Araştırma Destek Grubu (SAVTAG) iki Araştırma Destek Grubu tarafından desteklenmektedir. KAMAG, 1007 Programı kapsamında Ar-Ge faaliyetleri ile giderilecek ihtiyaçları tespit etmektedir ve bu ihtiyaçlar da üniversiteler, kamu Ar-Ge birimleri ve özel kuruluşların bilgi birikimi, yetişmiş insane gücü ve alt yapı imkanları kullanılarak 1007 Programı ile karşılanmaktadır. SAVTAG, işbirliklerini destekleyerek rekabet gücünü arttırmak, Ar-Ge faaliyetlerini sürdüren araştırmacılarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu projeler sonucunda oluşacak ürün, teknoloji, metod vs.e ait fikri hakların sahibi TÜBİTAK olacaktır.

IPA, Avrupa Birliğinin 2007-2013 dönemi için aday (Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya) vepotansiyel aday (Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Kosova) ülkelere sağladığı katılım öncesi mali yardımların tamamının tek şemsiye altında toplandığı programdır. Amacı, aday ülkeleri üyelik sonrası yapısal ve uyum fonlarının programlaması, yönetimi ve uygulamasına hazırlamaktır. Bu sayede AB Mali Yardımlarında koordinasyonu ve sürekliliği sağlayacak ve finansman kurallarının benimsenmesi yoluyla çeşitli fonlar hazır hale getirilecektir. Her yıl proje çağrısı internet sayfasında duyurulmakta ve tüm üniversitelere ve kamu kurumlarına resmi yazıyla bildirilmektedir. Ancak, önerilen öncelikli alanlara başvuru yapılabilmektedir. Başvurular "Yeni araştırma alt yapısı önerisi" ve "Mevcut araştırma alt yapısına ilave yatırım başvurusu" şeklinde yapılabilir.

AB 7. Çerçeve Programı kapsamında Uluslararası İşbirliği Etkinlikleri alanında Hindistan'a yönelik devam eden ve bölgedeki işbirliklerini arttırmayı hedefleyen New INDIGO ERA-Net (Initiative for the Development and Integration of Indian and European Research) projesi kapsamında farklı konularda ortak araştırma projeleri çağrısı açılmaktadır. 2010 yılında "Biyoteknoloji ve Sağlık" konulu çağrı sayesinde Gazi Üniversitesi adına Avrupa Koordinatörlüğünü üstlendiğim Avrupaprojesi'nde Portekiz, İspanya, Fransa, Almanya, Hollanda ve Avusturya'nın seçkin üniversite ve enstitülerden oluşan 6 Avrupa'dan ve Hindistan olmak üzere 8 ülke arasında bilimsel bir network kurulması sağlanmıştır. "NanoLINEN: nanotoxicology link between India and European Nations" isimli proje 2012 yılında tamamlanmıştır ve projenin başarı öyküsü hem New Indigo(<http://stories.newindigo.eu/stories/nanolinen/>) hem de TÜBİTAK internet sayfasında paylaşılmıştır. Projenin major çıktılarından biri ise NanoSafety Congress 26-28 Nisan 2012 tarihinde Antalya'da gerçekleştirildi. Bu konuda çalışan değerli bilim insanlarının konuşmacı olarak

katıldığı ve 600'den fazla katılımcının iştirak ettiği seri kongrelerden birine Türkiye evsahipliği yapmış oldu (<http://www.newindigo.eu/object/event/4177.html>). Bu network sayesinde diğer bir uluslararası ortaklık destek programı olan, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Alanında Avrupa İşbirliği (COST) için partner olma şansı elde edilmiştir.

Uluslararası ağ oluşturmaya yönelik projeler; i. başka bir projeye dahil olma fırsatı sağlaması, ii. Üniversitenin tanınması ve eğitim-öğretimin uluslararası platforma kaydırılmasına aracılık eden Erasmus, Mevlana gibi ikili anlaşmaların sayısını arttırmamıza imkan sağlaması iii. Kurumlar/laboratuvarlar arasında validasyon çalışmaları yapılmasına olanak vermesi iv. Ortak kongreler düzenleyerek konu uzmanlarının bir araya getirilerek, konuların tartışılması gibi olanaklar sağlamaktadır.

Projelerde görev alabilme limitleri

Proje başvurularında TÜBİTAK Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB) tarafından yürütülmekte olan destek programları kapsamındaki projelerde görev alabilme limitlerine dikkat etmek gerekmektedir. Hiç bir idari görevi olmayan tam zamanlı bilim insanları ile yürütücü olmaya engel idari görevi olmayan diğer idari görevliler; 1001, 1002 ve 1005 programları için 2 projede yürütücü veya 4 projede araştırmacı, 1003, 1007, 3001 ve 3501 programları için 1 yürütücü veya 2 araştırmacı olabilir. Tüm programlar değerlendirildiğinde ancak 3 yürütücü veya 6 araştırmacı veya 1 yürütücü, 4 araştırmacı veya 2 yürütücü, 2 araştırmacı olma hakkı vardır. HORIZON 2020 programı için bu toplam değerlere 1 yürütücü daha eklenmektedir. HORIZON 2020 kapsamında proje başvurusu yapmış ve eşik değeri geçmiş olan araştırmacılara, 1001, 1003 ve 1007 programlarından herhangi birinde bir proje yürütücüsü daha olma hakkı sağlanır. Uluslararası projeler için ne yürütücü ne de araştırmacı olarak bir sınırlama yoktur.

Proje önerilerinin değerlendirilmesi

Proje önerileri 1007-Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı hariç panel yöntemi ile değerlendirilmektedir. ARDEB tarafından ön incelemede, başvuru koşullarını sağlamayanlar iade edilir. Uygun olanlar, bilimsel değerlendirme için ilgili gruplara iletilir. Panel öncesi ön değerlendirmeyi takiben, Grup Yürütme Komitesi (GYK) onayı ile panele girecekler olanlar belirlenir. Uygun bulunmayanlar, gerekçeleriyle sahiplerine iade edilir. Proje konularına göre panel ve panelistler belirlenir. Proje sahipleriyle çıkar çatışması olmayan bir moderatör ve kurumlar arası dağılımın homojen olmasına dikkat edilerek panelistler seçilir. Panelistler etik kuralları ve nasıl bir değerlendirme yapacağı konusunda bilgilendirilmiş olarak panele katılır. Panelistler panele katılmadan proje önerileriyle ilgili sunularını yaparak eleştiri ve yorumlarını belirtirler. Projeler, özgün değer, yapılabirlik, personel, bütçe ve süre gibi değerlendirmelerden sonra gizli oy ve açık sayım şeklinde oylanır, rapor hazırlanır, panelistler tarafından imzalanır. Panel sonuçları GYK tarafından gözden geçirilerek GYK ve Grup Yürütme Komitesi Sekreterliği (GYKS) puanları ile birlikte ARDEB'e iletilir, panel sonuçları Başkanlığın onayına sunulur. Başkanlık tarafından desteklenmesine karar verilen projeler, ARDEB tarafından Gruplara bildirilir ve TÜBİTAK internet sayfasında ilan edilir.

Bilimsel araştırma ve özellikle uluslararası işbirliklerinin yapılması hem destek sağlanması hem de bilimsel tartışmaların ve bilgi transferinin hız kazanması açısından önemi büyüktür. Proje desteği ile ilgili programların sıklıkla kontrol edilmesi ve çalışma alanlarımıza cevap verecek destek programlarının değerlendirilmesi, ülke ekonomisi, üniversitelerimizin bilimsel ağının genişletilmesi açısından farklı bakış açılarıyla hem ekonomi hem de bilimsel araştırmalar açısından yeni hedef ve stratejilerin oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanması olanağı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Metin içinde belirtilen internet sayfaları.